

Соколёнок

4/2021

ИЮЛЬ – АВГУСТ

Лачын

ДАГЪЫСТАН РЕСПУБЛИКАЙН КЪОНИ ВУЗЕЕ СА ЙАИХХЪЕ КЪЕККАН УШАХАРШЫН ЖУРНАЛ

Олимпиаде
Дагъыстан хаагъ
хъоотавъуйнбы!

Самареедын

«Дагъыстан» ансамбль

Ханперийе Назирова

Самара шагъарее тешкилхъайни, мыкIаар гъаъани, «Дагъыстан» донани ансамблни гъаIкIГее зы «Лачын» журналее гынчиле гъихъад маIгълуумат гъувуйнний. Манчыле илгъевчIуйни вахтани аIрее ансамблын шы тезе-тезе угъурбышка сана шада-аъа воб. Самарайни гыргыни шагъарее мани ансамблни гъаIкIГее къидий-хына баIджаIгъаIт са инсан ээхье. Са угъур менни угъурыка сана эвез ээхье. Шы гееб шадба воб ки, мани ансамблее йыхъбышын ушахаарыб вобумбы. Саджу са Сувагылни хивеенче маа хъ`ебни ушахее иштирак` гъаъа вод: Айсун Мамедова, Руслан Велиев, ва Эмин Мусев. Мамбышле гъайре ансамблее мебын йыхъбышын ушахаарыб вобумбы.

Ансамблна оIгийлна раIгъбаIр АIгъмаIд Абдулхаликов ыхъа. ГъаIшде ушахаар кIансертбышыс Магомедов Саид ГъаIсанни дихни раIгъбаIрийвалика сана геед талантнани хореографарше гъаззир гъаъа воб. Зас са-къоIлле джуваб манкъуни гъаIкIГее эгъес ыккан. Саид ГъаIсанна

дих Дагъыстан РеспубликАйни Кизилюрт шагъаренчена вор. 2004-гъэсди сен мана Магъагчкъала шагъарехъа кочмышехъе ва гъиня Халкъни тасарруфатни унисерситетехъа къабылехъе. Хъагдхъийка янашера, мана «ЛезгинкА» донани академик ансамблни студиеехъа магшгбышысыгхъаг ыхъа. Хъ`ебилле сенна маа хореографиейна пеше хабхъувхъайлехъийгъа, 2007-гъэсди сен ман мактаб таам гъаан. Гееб уфтанба мыкА гъаагас хабхъувхъайлехъийгъа манкъун талант къаджы, «Ватан» донани мыкАар гъаанбышди ансамблын Саид чехъа дагъвагт гъаа. Манкъвее къоАлле сеннад маа чыхыш гъаа. 2010-гъэсди сен мана Къурбан Абдурашидни дихее рагъбагрийваала гъаагани, «Дагъыстан» донани, Дагъыстанни Девлет магънийбы ва мыкАар гъаанбышди ансамблын стажировкАйс аляратА. Хъ`ебилле сенна маа ишлемишхъайлехъийгъа, 2013-эсди сен «ЛезгинкА» донани, Дагъыстан Девлет Агмагкдар мыкАар гъаанбышди ансамблын мана чехъа дагъвагт гъаа. Ёкъул`ле сенна Саид маа ишлемишехъе. Мана гъамыр Магъагчкъалеени «DaqDance» донани мыкАар гъаанбышди мактабна магъагллим ворна.

Самара шагъарехъа кочмышхъа, мана гъагше джун гыргын баджарыгъ ушахааршылхъа алгъагас чалышмышехъе вор. Манкъвее эйгъен ки, гъасре

йишди ушахааршыкАле джон мыкАар, джон мадагнийят, джон адатбы ва традисебы ацахъеджын.

Гъайни делесвал`бышее мед Самара шагъарее «Дагъыстан» мыкАар гъаанбышди ансамблын кАансерт ыхъа. Мани кАансертеехъа Самарее ешемишеебахъен дагъыстанеер, Шимални Кавказын Самарее ешемишоохъен нумааендебы, гъамыб урусаар абы. КАансерт геед шепидда илгъечАу. Гъар чыхышыле хъийгъа, зал гапаарше вукАелелхъа аляатАу. «Дагъыстан» ансамбл Самареена кАинна Дагъыстан воб. Гыргыни йыхъбыше мани ансамблыка сана фагхр гъаас ыккан. Шынад йишди дуоле мани ансамблыс угъурбы агрзу гъаа. Агрзу гъаас ки, манчын сес садджу Самареенче деш, дюн`ейни гъар сураке хъаледжын. Шикыл`бы мани кАансертеецАыцагъийнбы вод.

Графинка

Кылийн пыран са йыгъний. Устадарше йишын хайбы хъоттул, тезеданданий ал`яга. Зы манке гъала кIираний. Къыл хъадыва, мактаббд къайкыний вод. Манчыхъа горад, быкырни йыгъна зы хааний еехъе. СассайаIххъее гогъарбышын ичеерний засхъа гываагас абайле. СассайаIххъее зы джонкъааIхъаний гывеегас йыIххъаI. Ичеер шынкъааI абы мее, шы гъамбаше са джиге артезаныхъа хъанбы гяцIесний гъавайкIан. Джига хъадийнкъаI ман эгъес ыккан ки, йишди артезианын хъан мык хъинне мыкIада, уют хъинне уюттуда вод. Илѳдгъийле инсан айце деш. Къылийни пыраалее мыкIани хъинеле нен кар югда ээхъейи? Хъинехъа гѳрхъананкъус хъан адыI энке хаIдын сувааб вод. Анджах хъинехъар хъигъна гъаркIынна гыргынане хъинека хъарайле? Ман ситаIм сайаIххъее засыд ыхъайн.

Йишын хайбы дайее джадний ал`яга. Къылийна вахт вухъайхъа гора, пыраал`ын инсан хъеххъвагъананий. ДайийкIле йишди артезианни хъинен дад югда ацIава, маIгъаIллее былах вухъеейыб, зы гъамбаше джахъа, хъинелхъаний къихееле. Анджах зы, гъарнаIххъее графинка аляатIу, хъинес йыIххъаIнкъаI, йыIкъаIле манкъун сесний хъадайлен: «Бах, графинка артезианыл`къаледчу хъимееле». Зас гъамбаше дайийн джуваббы са джурайданий хъадайле. Фыкыррашмыше-ехъенаний: зы графинка артезианыл`къаледчее, бес хъан наIхуIдний ал`лес? Дайее нягаснаха маIхуIд эйгъе? Ан-

джах са йыгъыл`дайее закIле гъуджоо эгъес ыккыйкыний йидж джад ашкаре-хъен.

Мани пырани къылийни йыгъыл`мед баругыле дайийн залхъа онагъан сес хъады мее, зы графинкаIад аляатIу, экира маIгъаллахъа геечIена. ЗакIле ацIанний ки, дайее зы хъинехъа къихееле йихъес. Дарвазайле хъыIгъааI мее, мед хъигъна дайийн гъамбаше эйгъен сес хъады: «Бах, графинка артезианыл`къаледчу хъимееле». Зы гыргыни йаIххъаI мани джуваббышыл`фыкыррашмышийхъа. Мед вуччуд къанмыш дехъа, гиргъылна графинкIеехъа мык хъиннеен хъан аххъаххъа. Графинка гяцIы мее, засыд хъан илѳгъас ыккыйкын. Са хылека бокIаке графинка аххъы, маниса хылен къонек`артезианни дурбайк хъаччыгы хъан илѳгъас ыккананкъаI, сайыд графинка хылеенче гъиддидгIын къийдехъанне. Ман къагъаюдхъу тикатикана хъехъе. Мани йыгъыл`зы артезианыле дайийс хъан дена сийкIал. ДайийкIле зы графинка дена къайджы, экида хъийгIанан: «Гъуджоона, бала, графинка артезианыл`не къаледчу?» Зас гъала манке къанмышхъа ки, дайее манкийлхъа мее закIле гъуджоо эгъес ыккыйкыний. Манкъвее эйгъе оохъуд: «АIгътият гъеегъэ, графинка гъакъвар магъа».

Зас гъаIшдед, гъамбаше дайийн джуваббы йикIел хъадайленбы. Чика санад, гъамбаше йишди артезианын хъан йикIес ыIхийхаI. Йизда ушахийваала аIкъаIна вобнан хъинне, гъаIшде артезианыб зас хыл`гъидийхъарни аIрзуйлхъа

савкӀу воб. Анджах гьар кьылина хивеехъа гьаркӀынийнкъаӀ, хъахьбышка илӀдгӀийни мык хьинеени ва иют хьиннеени хьинен йизын цӀияал гьатӀаӀан. Мани хьинен зас гьамбаше чилеб иют-

туна ушахийваала йикӀел хъавалаӀа. АӀизин балабы, гьар аӀлгъаӀни йыгъна къадир ваацӀавхъе. ШокӀле ацӀахъеки, гьин йыгъбы вушди ыӀмыӀрен энке югун йыгъбы вод.

Дабъз Шавкант

Шалбуз сува

КъыІл, къыІдим джагвараба воб йыгъна вукІул`,
Шавух гявгъу ёкъ сурал` гъу, Шалбуз-сува.
Йызыкe, мыккыкe гъавъуна вукІул`,
Эрмиш гъааъа дешуб гъу, Шалбуз-сува.

Мармар къайебышке идхъынийн джан вахъа,
Гётхъанан йикІ саймыш гъаъан хъян вахъа,
Дюн`ейл`хъа до гидхъуйн ады-сан вахъа,
Кавказна баракат гъу, Шалбуз-сува.

Идаagni наслеке шейх Ал-Бурзи маа,
Шейх зиярат Эгълий Сулейманыр маа,
Шалбуз донана шейх, муъмин касыр маа,
ХоІваІгъаб кІитІебхы гъу, Шалбуз-сува.

МаІхбынбы хаІббаний гъини суваъаб,
ЫІбааІдат гъаъа джо маздикеъаб,
Манбыб раІгъмаІтыххъа абкІын гъиняаъаб,
Коксейгъаб кІитІебхы гъу, Шалбуз-сува.

Шейхаршис воб ибхы сувана мае,
Быкырда тютіе вод йыгъна някъв, къайе,
Гъыниш гъавадар вор бытІале, пайе,
Гъынишин са хав вод гъу, Шалбуз-сува.

Гъынишике гъу шас зиярат ыхъа,
Гейбни чІырынбышын джанбы сагъ хъыхъа,
Ушах дешынбышыс ушахар вухъа,
Сабаб вухъа ваке джос, Шалбуз-сува.

КъоІбваала гидивхъу абайленбышыс,
Валхъа зияратыс сабайленбышыс,
Дияг гъеххъе джаней аІрзунанбышыс,
Кумаг, даях вухъа гъу, Шалбуз-сува.

Шас гъаІдж къилмиш гъааъас вуккананбышыс,
ЙикІеенче вал` сидкъ аххъы вуІххъаІнбышыс,
Быкырни Кавказни мусурманаршыс,
Делесна Макка воб гъу, Шалбуз – сува.

Нарилман Твалсанов Муслалъын мактаб

Гашма

Молцалле х`олле сен вака вод заIфаIр,
ТаIбрикбы к`ыхеле, Муслалъын мактаб.
К`оншу хивааршеенчеб воб маIгьаIллимаар,
Разийба воб джоле, Муслалъын мактаб.

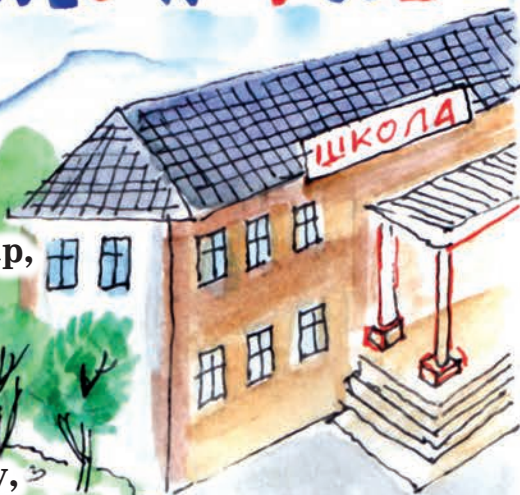
Ушахаар ишг`еехъа са г`у х`ыг`авъу,
Савадни, ыIлимни йаIххъыIлхъа г`явг`у,
АIкIелнан, г`ыIрмаIтнан инсанаар г`явг`у,
Оохъа г`ыIрмаIтыле Муслалъын мактаб.

Йыг`ын маIгьаIллимаар идраакее зорба,
ЙикIеенче хаIрхъаг`ы г`яарна теляба,
Чише джаб гыргынбы геб воб разийба
МаIгьаIллимааршыле, Муслалъын мактаб.

Сабара ушахаар деш х`ооI хошеехъа:
Китаббы г`увоухъар хаани х`ошщеехъа.
Кар одх`ун к`адаахъван х`абы Гоеехъа,
Джо каммааг`а вале, Муслалъын мактаб.

МаIгьаIллимаарше джос г`ооле воб ацIал:
«Китабын г`аIлл г`аг`а ыкканан суал».
Компьютер, интернет их`еейыд, гийг`ал
Савад китабыле, Муслалъын мактаб.

Муслалъ Ватан вобна аалимааршына,
Аалимна ёк`уйре профессор ворна,
Йыг`ыр сана оони мартабее джона,
Гуянмышх`е джоле, Муслалъын мактаб.

Тезе

ЖИВ

Магънийбышыс гьуву къанат,
Хылепбышее кьувва, кьудрат,
Къурмыш гъабы тезе дюн`йе,
Ушахарше бой вод айгье
Бахтиваршыни багъее.
Дегье деш воб клаарни йыгъее.
Сагъба вухъенбы инсанар,
Ал`яга шас тезе хивар.
Гынабхуна хив воб шахъа,
Къык, гынейхъа воб барака.

Мина баджий йишда рагъбар,
Дюн`йебышка вор барабар.
Хив болбахъеэ, Ватан болба,
Вуклел`оо воб шахъа далда.
Милёнбыше шас сес гъеле,
Чапраин байрагъ аххъы хыле,
Гъамбаше шы ааис воб гыхъа,
Мабхуна джаб хив воб шахъа.

Чюгайбы шы хуру хъабы,
Арх цыцлавъу, кьуру хъабы.
Са джигеехъа миллет сабы,
Гыргынкъус хав-уджагъ гъабы.
Гынабхуна хив воб шахъа,
Миджагын инсанар чихъа.

Верыгъ хьыгъааI аIхъаIнайка,
Гъойзар тетI`бы мичIеед чилхъа.
Багъчебышее гъоокIа бул`бул`,
Гыргынкъуна хивыл`оо ул`.
Йиссейна хив кочмыш гъавъу,
Са джигеехъа йыхъеер савъу.
ЗаIгъмаIтыка, шы ишбышка,
Гъайни йишди хылепбышка,
Тезе юрдус гиххъы кледжар,
Гъарни сурак`багъбы, ювар.
Мабхуна джаб хив воб шахъа,
Гыргына вор аIхъаIнайка.

Хив тезеба – са-къоIл`ле сен,
Джарга-джарга хайбы тезен.
Шуше хьиннеен кучее асфалт,
Къайе гъааххъа ааI самасфал.
Ал`яга вод тезе хайбы,
Устадарше гекка шынбы.
Кучебышее ювар эза,
КIане шалбан хъаага оза.
Дженнет хьинне йишын хаIмбы,
Гивадхын вод лампишкIабы.
Хъигъеебчы шы ишыгъеехъа,
Мабхуна хив вобна шахъа.
Мабхуна хив, мабхуна хив,
Мабхуна хив вобна шахъа.

Бүтэй Дамсгалов

АСВАРЫН ХАБАРБЫ

ЙЫГЪНИ БЫТАГЪЫА КОК ДЕША

С йыгъыл` Асвар са ишыгъ дешди адамийс гьамбаз ээхье. Манбы са кыдыкни ювейсхъа гьибхъырийнкъаI, кыдыкар охьанас чилхъа алхъааI. Гъар кыдык хъобху мее, ишыгъ дешди адамее Асварыке хъийгIанан:

– Гаре, чоджий, гъайна югбайе, гъайынчее кок дише?

Ахырее Асвар безмишхъа, эйгъен:

– Гаре, чоджий, йыгъни сурал`ынбы гыргынбы югунбы-вуд.

КАЛ`ЛЕНЕ БАДАЛ ГЪАЪЫ?

АсварыкIле са сихнарийни маIгъаIллее джуна авгуна зер къавджу, хаани ийессийкIле эйгъен:

– Гаре, гъу гъайни зеран кал`лене бадал гъаъы?

Хаана ийесси гъуджооме эгъес аху, эйгъен:

– Гаре, Асвар, зеран кал`ле бадал гъаъан карне, гъуджоона гъу эйгъе?

Асварее эйгъен:

– Гаре, чоджий, агар мана вушда зерний воб, нягас йишди зеран кал`ле манчыл`ыхъа?

МЫСАЙИ ЫККАН АЛХЪЫЛЕ

Са йыгъыл` Асвар джуна гьамбаз Алиддиника сана са холеений вобумбы. МыкIадава Асварее осбы саъы, уджагъ хъаагъа. Сайыд бирданда кIанени тахылни чолукедцIа хъехъа. Мани хивын инсанар куракбышка, ябабышка гьоогъаранбы гьинбы гьотас. Инсанар гьивийхъар мее Асварее эйгъен:

– Ай бейнявабы, шу гъудура чол кIаIдхъеъэ, шал`ме мысайи ыккан алхилес аIхаIсын.

Гыл`мецI

Абдурабман
Дадашев

Пароходык` акар дерягъеени гъу,
Нахъайий аттамишувхъа эгъе, Гыл`мецI!
Вергъелхъа садкIыл йыгъын айван, гъам къул`;
ГяцIы вод ишгъан хайбы дегъе Гыл`мецI!

МичIеер-мичIеер хъигъечIе зы дахалхъа,
Къоодже закIле верыгъ гипхъына валхъа.
Югна девур хъабы залхъа гъам валхъа,
Зы дюзира дешее вор эгъе, Гыл`мецI!

Щавуссе алла хъооI воб, хаIбна къошун,
Гыргын ичилеер джааъаб хошын.
Йишди меega вале зор джига дешын,
Хъивхъесда ваке шагъар дегъе, Гыл`мецI!

АлиджIыр сувабы: йыгъын ёкъ сура,
Солни суракиб воб Самурна дера.
Эй, достар, шу шас мигъманна хъидоора,
ТетIен халибы авхъа гегъе, Гыл`мецI!

Гыл'мец'лажъа ябле

Самур дама, чейлягъ, къайебы, къум, сѣцІ,
Яныке алла йаІхъ доламабы джад.
Сувани МаІгъаІлын дарваза Гыл'мецІ,
Угъанче гивакка, йикІГбы гъаъа шад.

Гъиняаа дѣлесда вод гъам верыгъ, гъам ваз,
Хыл гъодку хъоохе хааІнче гъу хаІне.
Гъиняа джурайба джаб маІгънийна аваз,
Гиъур кІыры гъувее достуни кІане.

ВаІш дердена дарман хъый – КІарни суван,
КІаштил`ниххъей, хъура ийейгъе джад деш.
Гъиняа игитеершин джан сааки юван,
МыІгъкамба гъааъана гъар гибхъына иш.

Нехырван гъиняаъар нехрек` хъигъна,
Чобанар сюрийка воохъен – аІдаІт.
Аллагън колгайк` авуб хив гъина,
Караматнан гъар сурак` вод зияарат.

Мигъман, хъыІмаІкъаІн гъу доламабышыле,
Роль маІгъкамба авхъу, гъаъайке машин.
Гивъарас, гъаккъеччес кабаб шишыле,
Илякаас, наІхуІдий ешаайиш йишын.

Албдваравъмави
Улуцавасийи
ДЮЛТИЙ

Дерабышеенче улуб гъаа,
Иляккына гъайран гъаа,
Къавджийнбыше дацбы гъаа,
Миджагвал`ыс йыгъни, Дюлтий.

КъоИни сурайл`ын ямаджбы,
Миджагын, уфтанын тетГбы,
Гъар суракын югун хъянбы,
Тюттааршысда дера, Дюлтий.

Чобанарше ейлягъ гъаа,
Миджагын магъаабы саа,
Вахъан джо маГнийбы гъаа,
Самурена чуба, Дюлтий.

Шарамил Тьалсамгьулсейнов

ВАКАШЫ ФРАКР ГЪАЪА, ЖАНЕТТА!

Дагъыстанни идманни таарыхе-хъа йишди суранбышын дубыд гядкӀу вод. Къал`ле сенна гынчиле гъихъа, сербаст гъучӀобкурийбышее хъунашщеершини аӀрее дюн`ейна цӀеррийна чемпион Рутул районни Шиназни хивеенчена Саимат Банчуева йихъа. Гъайни йыгъбышее са хошни хабарын меб шы шадавъуйнбы: МаӀгъаӀчкъала шагъарни №39 гимнаа-

зийни 7-гъэсди синифна теляба Жанетта МуртузаӀлиева баӀдии гимнастикӀее идманни устайдывалеехъа наамизед гъейгу. Мана Дагъыстанни идманни тезе таарыхе гъини идманни ноӀвее ман ахтын ду аляатӀуна цӀеррийна идманчий ворна. Жанетта Рутул районни Хиях хивеенчени, республикаӀыл джаб юмба ваацӀани Мамедовааршыни наслеенчена, аграр университетна досент Лимунат

Шагбайна йиш Оруджевойна нева ворна. Жанеттайка йизда гаф авубни къайдайл абкын:

– Жанетта, сибыкын атлетика дагъыстанеершыни эбеехъа гъала югда идечуйн идманын са ноив вод. Баиди гимнастикайка мачхулийхъес шаваана вас маислагъаит къавджу.

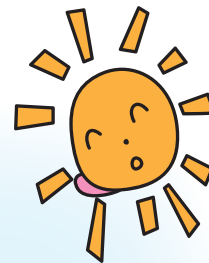
– Йиздидее, Тамила Магъаиммаидна йиш Муртузалиеве. Зы мактабни церрийни синифеехъа аркын мее джар, церра баиди гимнастикайни сексиеехъа оркун. Ман карыд ки ацла-ацла ыхъа: йизда ед Дагъыстан Республикайни баиди гимнастикайни федерациейна президент ворна. Хъ`ебилле сен гынчиле гыхъа манкъвее Новосибирск шагъареенче таджрубанан тренераар – Софья Сергеева ва Мария Стародубцева дагъаит гъавъу. Манбы талантнан ичеер сааъа гибгъыл.

– Дагъыстаныхъа мани идманни ноиве огунымышеобхъесын идманчеер вобумбыне?

– Гъелбет ки. Гъар ешыхъа чин чемпионаар вобумбы: 2006-гъэсди сен вухуйнбышди арее къома Ульяна Иванова ааI вор, зы 2007-гъэсди сенийнбышди арее ааI вор, 2009-гъэсди сенийнбышди арее Макка ва Мадина Кагъермановаар, 2010-гъэсди сенийнбышди арее Камилла Муртазалиева, 2011-гъэсди сенийнбышди арееме Айпари Курамагъаиммаидова къома ааI вор.

– Ичеерше нени ярышбышеена иштирак` гъаы?

– Быкырниурусатни, СКФО чемпионатбышее, ва Дагъыстанни чемпионатбышее. Манбы МаскИвее, Нижний Новгородее, Сочи, Астрахан шагъарбышее вухъа ва гъамыд манбыше олимпиадаиле огийл илгъечуйни быкырниурусатни «Хазарын бебечулеер» донани турнирее

иштирак гъаы. Захъа мани турнирбышее иштирак гъаыва сай-гъыIсаб дешын медалбы ва грамотабы водунбы.

– ЗакIле эгъелан, идманыка мачхулийхъай хъаIдхыйс мешат гъаа чишде?

– Тика джар деш. Идманын инсан саа-хъаана. Зы гъам дарсбы вахтал` гъаас чатмышеехъена, гъамыр тренировкIайс геджеехъе деш.

– Нен дарсбына вас энке геед ыккан?

– Энке геед урусни мизен ва аIдаIбийятын дарсбы ва таарыхын дарс ыккыйкан. Дарсбышле ва идманые гъайре, зы фортепианоб илвийхаIна.

– Мактаб таам гъаийле хъийгъа вушуна йихъес йиккан? Йыгъна арзу гъуджоона?

– Йизда арзу – Урусатни идманна устад йихъай воб. Анджах йизда хъийгъийна ыIмыIр закIле тибб ыIлим дена къоодже деш. Дохтур йихъай йизда аваалийна джаб арзу воб. Инсанааршыс лезимра йихъай, манбы юг хъавъий – манчыле хаIдын сувааб ээхъейе?

– Хав саъас едис кумаг гъааннехъе?

– Ман гъуджоо джувабна? Зас дагъыстанын мили хорагбы гъаас геед ыккыйкан. Хав саъы-хъаан, гыргынчылхъа гъийхъарас едихъа вахт дешда. Йизын кумаг дена манкъус дагъамда вод.

– Шы умуд гъааана ки, гъу гъала йишди суракынбы йыгъни идманни угъурбышка сана геед шадаагъасынбы, шы вас джанана сагъваала, дарсбышее угъурбы арзу гъаа, гъасре йыгъын гыргын пIланбы ва арзубы ишеехъа илгъеечIенбы.

– Сагъра ихъена.

Волгевъ Твогызаету

ПОПУГАЙ

Демырбыше гьойчлан мее джан,
Гъу кледкее гъааъа гъарай.
ИнсаныкIле малхуд ацIа,
ГьоокIанаме гъу, попугай.

Деспечоохье гъар сеселхъа,
Илякана махъа, шахъа,
Рагъым къидевджу меб валхъа,
Магъмулѳохье гъу, папугай.

Гъар къавджуна гъаIранехье,
Югба къавджес делес хъехье,
Са дердбышыс оIртаIх дехье,
Текба аахва меб, попугай.

Къеджен, дешуд вахъа гъавас,
Дарда хъооI вас йыгъын гафас,
ГъобчIун-гъобчIун айкIан нафас,
Зиндануд вас хав, попугай.

Со джигеелъо савоолле

Са джанавар,
Кьобле давар,
Хьебыдле сёк,
Ёкьубле вок,
Хьобле бедер,
Йыхьыбле зер,
Йыгыбле кьов,
Молудле боlv,
Йуlчyбле шитГ,
ЙыцЫдле цит`
Са джигеехъа
Агар садее,
Джувабылхъа
Агар хъадее,
Нимее джад йидж
Югданийхан
Ихьес, йишын
Уфтан дюн`йе.

Низалий Галджисалбий

ЖЪАДИННАЗ ПАЧЧАГЪНИ ЖЪОРКУРА ЮШАН ГЪАЪАНИ АДАМИЙНА ДАСТАН

Ворнаний раГгыМ дешда, къадинназ са падишагъ,
ГъаИдждадж хьинне заалымра, гъала джулеб геб гунагъ.¹
Йыгънийыгъын, гъам хаИмде оЛкееъад ыхъайн гъар кар,
МичЕед джулхъа гыйхъарний, гыхвас аЛхы деш са джар.
Са мичЕер паччагъысхъа эЧле са миз ооккана,
Ваз, вергъеле ишыгъека, эКІба вобий ул` джуна.
Гъар каралхъа ул` гивхъий – дарс аляатІу вазыке,
Паччагъыс джан гедхъанна са нукар ыхъа джуке.
Эйгъен: «Са къаІсди къоджее вакІле джалладва увгъу,
Гунагъ дешын инсанаар оЛумеехъа гъу гъуву».
ШагъыКІле ман къайхъы мее, джын вукІлелхъа илхъечІу,
«ГикІе!»-ва гъарай гъавъу, гыІрсыка бигъаар гечІу.
МаГъаІллее палас гебчы, чилхъа эгъевкуна къум,
Диваарыд гъеедху ааІйи, къавджее паччагъна гъоКум.
Са джаван эКІра хъары къоджейс гъоолена хабар,
Хъары эйгъен: «Гъу аххъас паччагъее цыцІавъу джар».
ДжиджаІрхы къаІсда баба, алявъу джулхъа кафан,
ГикІас джан гъаззир гъаъы, паччагъысхъа вудж гъайКІан.
Къодже къаджы, паччагъни кал` леенче цІа джурахъа,
Улепбы авхъа кІейхъыІ, хаІмыІлер вудж кІаар хъыхъа.
Эйгъе: «ЗакІле къайхъийн ки, йизди йыКъаІл къутІойкІал,
ЗакІле джалладва эйгъе, няъа аххъас даІхаІ гІал`?
ВакІле ацІан ки, захъа Силейманын вод диван,
Вас няъа зы джалладык` акара хъаъас ыккан?
Къоджее увгъу: «Ай паччагъ, айыхда вод гъин кал` ле,
Зы ацІа гыргын увгъу, джувабее деш гъор кул` ле.
Гъар джаван, гъар къаІсинкъус ваке са зиян хъидхъыр,
Гъар шагъар, гъар хивеехъа зулумна колга гъибхъыр.
Зы вор йыгъна нахварий, аІйиббы деш вас дягва,
Хъодкийн – хъодкуда, аІйиб – аІйиб хьинне, чин гъагва.
Гъу наІхуІрий, гъаІмаІхуІр аІйнейн гъу вакІле гъагвее,

1) ГъаИдждадж Юсуфна дих (661 – 714) – III маІрааршыни сулаалейни хаалифабышди дуюле хилаафатын са-къоІлле вилайет идаара гъаъана девлетна ишчий. Увгъийбышхъа гора, мана геер къадинназра ыхъа. Увгъийбышхъа гора, манкъвее хилаафатын душманаар аІреенче алябатІава 130 аазыр инсан гикІу. Мана хъикуйнкъаІ, джуни зиндане 15 аазыр адамий, 30 аазыр хъунашще йихъа.

АЙне гъу гъакъвар маъа, гъу джанеедын гыІрс гикІе.
 Не аІкІелна къул ыхъа, хъодкийнчыс гевле фыкыр,
 Не йизди гарданахъа, хъора, хъалебче кандир».

ХъидаІкыаІнни къоджейни хъодкийни джуваббыше,
 Чини хъодкувалика, паччагъна къооше юше.
 Паччагъыс йикІел хъады оІлкееъад гъаЫин вара,
 Къаджийн ки, къодже гъаІкыра, вуджме дешур хъоркура.
 Увгъу: «Гъини пирини танале къавше кафан,
 МушкІ кІяЫийни халатее джун джан гываджес ыккан».

Мани йыгъыле хъийгъа шагъее аІдаалат аххъы,
 Зулумыке хыл` цыцІавъу, хъодкийн сиясат ыккы.
 Хъодкийн джуваб эйгъенбы, дегъе инджикавъу деш,
 Чунки, дегъе шагъына хъобкубаний гъарна иш.
 ОІлумыле хъидаІркыын, ихъе гъаІккыЫни сурак`,
 ГъаІкы хыле авхъуйнкъулхъа Танрее абачче этяк.
 Гъор мизелхъа илдятІу, гъаІккыЫни сурак` ихъее,
 Хиледже къапЫн эгъес, хъодкийн июттуда дехъе.
 Агар хъодкийн эгъес гъу йикІеехъа адчее вардеш,
 Танрее мыгабы гъелес, гъааЪахъее хайырхагъ иш.
 Низамийни йикІееъад са гъаІккыЫн ишыгъ гедъхан,
 Чише джун гыргын ишбы чини къулайка айкІан.

*Урусни мизеле йыхъ-сумылхъа саакІал гъавъуна –
 Валегъ Гъамзат.*

О..... Калма Шамсаев

Къязын джеер

(Огыйл`ын 2`эсди нумре)

Танышыйвалла гувойле хыйгъа, Гъарунна сифат сикълъба ачмышувхъана. Акъван эйгъейий ки, мана нишилеме шадра вор. Сабара манзилна гозет` гъаъы, манкъвее увгыйн:

– Иш тАбалаагъас воохъе, амма закъле ацла деш манчыс шу разийба вухъесынбыме, девхъесынбыме. Разийба вухъее, пешманувхъес деш.

– Шы гыргыни ишбышыс разийба вобунбы, – са гАлеенче хъинне АЛеейи Валее джаваб хъелен.

– Сувабышыл` шохъаб гъуджоо ишна вобна? – Валее гаф давамавъу.

– Малдарааршыхъаб гъуджоо ишна вухъес, йиджыб сувабышее? – динджида Гъарунее увгъу. – Манбы къыльийн оИрушбы водунбы, цувыл`ни ахырее давараарше къышлагъбышеехъа коч гъагъас. Къышлагъбышедын шарраитбы гъиняадынбы хъиннеенбы дешынбы. Вакъабышыс къулмайн къаимрабды алягъы водунбы, пешекараар уфтанны, темизни утагъбышее аахва. Манбышыс гъар джура шарраитбы яратмышагъы водунбы. Бес инсаныс медын гъуджона ыккан? Амма гелесынбышыс ишлемишивхъес вуккан деш, анджах гыргынкъус заГъмайт дена, къышеебынбы хъинне, ешемише-ебхъес вуккан.

– Гъарун, гъинбы нени кАлхозун вакъабына? – АЛее хъидгын гъагъы.

Гъаруныссе ахъална къатдидхъын.

– Чоджий, къийна кАлхозбийий савхозбы няане водунбы? Гъагъде манчике вуччуд аху деш, тезе вахтбы хъады. ЧАкъынбыше кАлхозбы, савхозбы дагъылмышайынбы, хыйгъад мал кАпиклааршыс хылахъа сагъы. Гъин вакъабыд девлетикани инсанааршыни санкъунбы водунбы. Зы манкъуке кираныс аляатгу. Пешекарийвалла йишди насылыс архайле хъооин санагъаит водун. Зынад къыл`рананкъаи джад хылахъа дал алятгу. Вакъабы зас хошда водунбы, манчыни аллад зы манчыка машгъулахъе. Баклийна есси къуллухчий ворна. Гъагъде депутатыр ыхъана хабаруб. Махбынбышыс гъар сурале пыл ахмышхъа хъооинки. Зы кираныс аляатгункъаи, вагъш вакъаиний. Гъагъде даварааршын сай къоид аазырыле гъеххада водун. Амма баклийна есси геер къитмир инсан ворна. Гъар сен манкъвее киранын пыл агъалла хъагъа.

– Шохъар хъулейре пешекарна ворна? – Валее хъидгын гъагъы, – Гъагъ гъалда хъойремеена ихъес ыккан.

– Гъоо, ёкъуйре-хъойре пешекараар вухъесний вуккан. Амма манмееганбы дешынбы. Йишди хивее халбаи такъатыкан джегъилеер вобунбы. Быкырын йыгъбы манбыше бейкарада пылыка кАрт гъивагийка, иледгъуйка акланагъа. Гъелбетте, манчын сихбы, гыиджаитбы турамышагъа. Дустагъеехъа гъагъынбыб вухъайнбы. Зы

манбышык! Ле дора заква ишлемишееб-хьева хулехьеед увгыйн. Манчыс манбыше ламыс дешын а! хъа! набы гъаъа вухъа. Йизди вахтал' джегылеер гъамбаше гъаракатыка вухъа. Къийнийн джегылеер къел-хыл' айт! ылынбы хьинне воб. Ман гъо! кууматын тахсир водун, нягас увгее, гъо! кууматын джегылеер ишика та! гмин гъаагас вуккан.

– Агар шас пешекарийваала гъаагас вуккуйкынее, йишин доннух нимеедын-не ихъес? – А! лее ачухда хъидг! ын гъа-ы.

– Шос одхъуний, илэдгый къа! ра! д ихъес, доннухни джигеехъа гъар вуза къо! бле давар хъевлес. Агар пылыка аляат! гас ыкканхъее, вузас йыхъыд аазыр манатуб гѳохъа. Вузани ахырее къо! нкъус йиц! укъва! б манатуб гѳохъа. Раазиваала гъевле, гъа! шде шас пешека-раар лезимба вобунбы.

А! лее, къийгъаджра Валийни сурал-хъа иляккы, эйгъен:

– Валий, гъу гъуджоона эйгъе?

– Дора, раазиваала гъевлес, – Валее джаваб хъуву.

Гъарун манбыше раазиваала гъувуйхъа гора, шадхъана:

– А! зиз мигъманаар, шу диндж алеет! е, зы гъамбазысахъа, сюриисхъа ы! ххъа! с. Мана текра ворна, манкъус кумаг ыккан. Гъарун арк! ынна. Мана хъигъеч! у мее, Валее хъидг! ын гъа! бы:

– А! лий, гъу Гъаруныс нягасна гъорбы гъа! бы?

– На! ху! дна гъорбы гъа! бы?

– Манкъве шу ненченбына вобунбы-ва увгыйнкъа! , гъу менни джад сурал-хъа хыл' гъаххъы. Нягасна?

– Агар шы гъеебхас хъабее, манкъ-вее шы менни джигее т! абалаагас.

– Яманна а! малдарар гъу, – Валее эйгъен.

А! леейй Валее цувылийлхъа мее пешекарийваала гъавъу. Манбыше вах-тал' доннух аляат! а ыхъа ва гыргынчиле

разийба вухъа. Манбыше маИдхуИн пыл ненкеджад хыле аххъыйн дешдий. Пыл ыхъеейыд, манбышылхъа эрекыйна шуше алившесда имкан вухъа деш. Гъини элейсын доннух аляатIуйнкъаI, Валее гъамбазыкIле эйгъен:

– АИлий, шассе йыгъыс са шуше эрекыйна илѳогъас дааIхъахъее, шас гъин меедын пыл нишысынна?

– Валий, гъу гъаIкIера вор. Шы гъиненче къачаъас ыккан. Шы къулар ар дешынбыке, шы аазадын инсанаар вобумбы. СикIыл'ни вахтале къышлагъбышеехъан коч гыгъалас. ВакIле ацIанне шас хъуледле километрнана йаIхъ алгъаагъас лезимба вухъай? Гъалаки гедж дехъа, дора гъинче къелбы аляатIас.

– Бес ессийий шенса гъамбаз наIхуIбна вухъес? Валийе джун цIарган улепбы садачченбы хъинне хъаъы, эйгъен.

– ЗакIле гъаъасын ацIан.

– НаIхуIд?

– Гъеебхасынбы.

– Ненкена? ХаIмде шы сувабышыл' азмышеебхъесынбы.

– ХаIмде няъасна? Йыгънийыгъын гъеебхас. Шы давараар къоIнкъеве дишде ухъийхъанаъа. Манчеб шы джызаъасын. Гъала зы гъу менни каракар шадаъас. ЗакIле ессийн пылнан джигга ацIа водун. Маныд хъоIхъаIс, хъийгъа уфтанда къоIнкъус хъаъас.

– Зы разийра ворна. Гъуджоо ихъее ээхъе, – Валий раз'хъана.

Мани гафыле хъийгъыйни йыгъыл' манбы, пылыд хъоIхъуI, гъеебаханбы. Сувабышыле алгъааI вухъа, хаIм асманбышее къаагъа вухъа. Гъамбазар хъ'ебыдле йыгъна йаIххъыIл вухъа. ЙыкыIгъни вахтал' диндж аляатIас

манбы ахмышехъени хъ'инес ана гивийхъаранбы. Сайыд манбышди архайни сурале хъаIлыкани адамыйн сес къайхъы. АИлийий Валий хъаIбкыIнийнчин титрамишааъа вухъа.

– ГIал' кIинна къалебкIе, – адамее амыр гъуву. АИлийий Валий сес' дена, гъабтIыйнбы хъинне кIатыл'ни окIал' узанмишоохъенбы. Адамый гъинбышын джибаар ѳхламышаъа гийгъал, гооне хъинне эйгъен:

– Агар шос сагъба аахвас вукканхъее, верыгъ кIѳочес мее джигале умоокка. Гооне хъинне, няхъайий вуккан гъудура. Хъийгъа манкъве АИлийий Валийке къайшуйни пылыке гъарункъус ваIш манат гъуво, гъехвана.

– Шы экIба шадоохъе гибгъыл, – Валийе хъаIлаква агъмышаъы. – Пыл наIхуIдий хъады, гъаIмаIхуIдыд адкIынийн. Зы гъавагъийба вас раазываала гъуву. Иш вобний, одхъуний водний, пылыд – маныд водний. Шас медын гъуджооний лезимда?

– Гъоъо, Валий, иблисын шы гъаIкIени йаIххъыIле гъавгъу. Дора санаIсанкъулхъа быIгътанбы гъидяъас. Шы къоIйирсана тахсиркараар вобунбы. Шас саянгада хадда кар ыккыйкын, кIорааленче нафас алятIу Валийе агъмышаъан.

– Шы касибаарний вобунбы, меб вобунбы хъинне аахвасынбы. Хивеехъа савкIалас. Мебынбы наIхуIбий, шынаб гъаIмаIхуIб гуд'мишивхъес.

– Гъу гъаIкI'ера вор, АИлий. ГъаIмаIхуIдыд гъаъасын. Ичкид кIанехъа хъаъас деш. Халкъни эрее эйгъе дешее: гъалални заIгъмаIтыка къазанмышайин гыней гыргынчыле уюттуда ээхъе.

Жам-Алмаз

Дагъыстанеехъа абле

Сюрибы адкынийнкъаI,
Ярпахбы кIядкынийнкъаI,
Къыдимылхъа садкылийнкъаI,
Дагъыстанейхъа абле.

Дамабы хъидгырийнкъаI,
Мархалбы гъидгынийнкъаI,
МыкIал`бы гидгылийнкъаI,
Дагъыстанейхъа абле.

Чаврайс окIбы кIяъанкъаI,
Рангнан турсбы гъаъанкъаI,
Чуру-чихен гъаъанкъаI,
Дагъыстанейхъа абле.

ХаIмбы хылий хъихъайнкъаI,
Самурул`мык ыхъайнкъаI,
Сувабы динджикхъайнкъаI,
Дагъыстанейхъа абле.

Бейн Мандельштам

Кбукъ

Са кIатIейкIле кбукъейн увгъу:
– Хъобкуба деш гъу зы гъавъу.
Гъувобхъурна гъамаа – хъошщее.
Гъивааджы деш зы уф уIвхуI,
Сааъасданий, заке гъивху, –
Вас чике бес нашда чище?

Клалышеер

Ризинени клалышеершын
Са манке вод дердее джан,
Къаджее ки, хааI булут дешын,
Не чIийел деш гегъийн хъян.
Гъайни дюн Iейел чис декканан –
Темизда хааъад гъиваджий:
Чис голеехъа кIичIес ыккан,
Гъам лезимда йиджбы къаджий.

Жааъад телефон гешше

Хааъад гешше вод телефон
СаIъатбышка, – алеччы он.
ГъыIрсын сес ахъы, лалхъа:
Деш са джар делес хъыхъа!
– Шавус джад зы лезимда деш,
Зы къаIс хъыхъа, оIтмишхъа еш.
КъаIсди телефонбышыс
Зы къанмышхъес садджу чис!

Шеирбы урусни мизейле йыхъ-сумылхъа
саакIал гъаъына – Валлежь Гъамзат

Ед'ни мизейна хьошце

Алифба

ГьаГрфбы – Л, М, Н, О, ОI.

Л

Лыккыс истагъ хъайлесва,
Машынеехъа кIягы бензин.
Чина истагъ **л**ыкк вухъа,
Лезимхъа деш **л**имузин.

Бул'бул' гивъурна тIетГел,
ШечI увгъу чини мизейл:
«Къел-хыл' сагъда, кал'лее аКГел,
Хошбахт вухъай деш воб кIапКIел»

М

Май хъабийнкъаI маралын,
Миджаг хъабы чин ейлях.
Майданаъаб ыГъвийкыр,
Гачбышыл' аххъы байдах.

Н

Напс аххъас даIхыI Небее,
Хъобху гьидийбхъырна нар.
Ул' гьавцIуйни нагъбышка,
Одхъун вуджее гьин нубгар.

О

Молюд къелнан осминог,
Озур гиъур окIал' оо.
– КъоIлле къел инсаныхъа, –
Увгъу, – оозар чишде джо?

ОI

Балугъун аххъы боIкъааIр,
ГечIу са-садна кIедгъуI.
Чис оIртаIх мехъеджынва,
ОIрдагын балугъ гьоIдгъуI.

Толма джебы

Шахъа кlorана кIумкIум,
Мыкбышылхъа мее гьоогъар.
Ялав, цIа гьилдяххъы джад,
Чилеб алхъа воб хъоохъар.

Чиле йыIкыIн юк гъаххъа,
Нукънееъад гъаъа акваа.
Са дареехъа айбхъы мее,
Кумагыс къошун вуIххъаI.

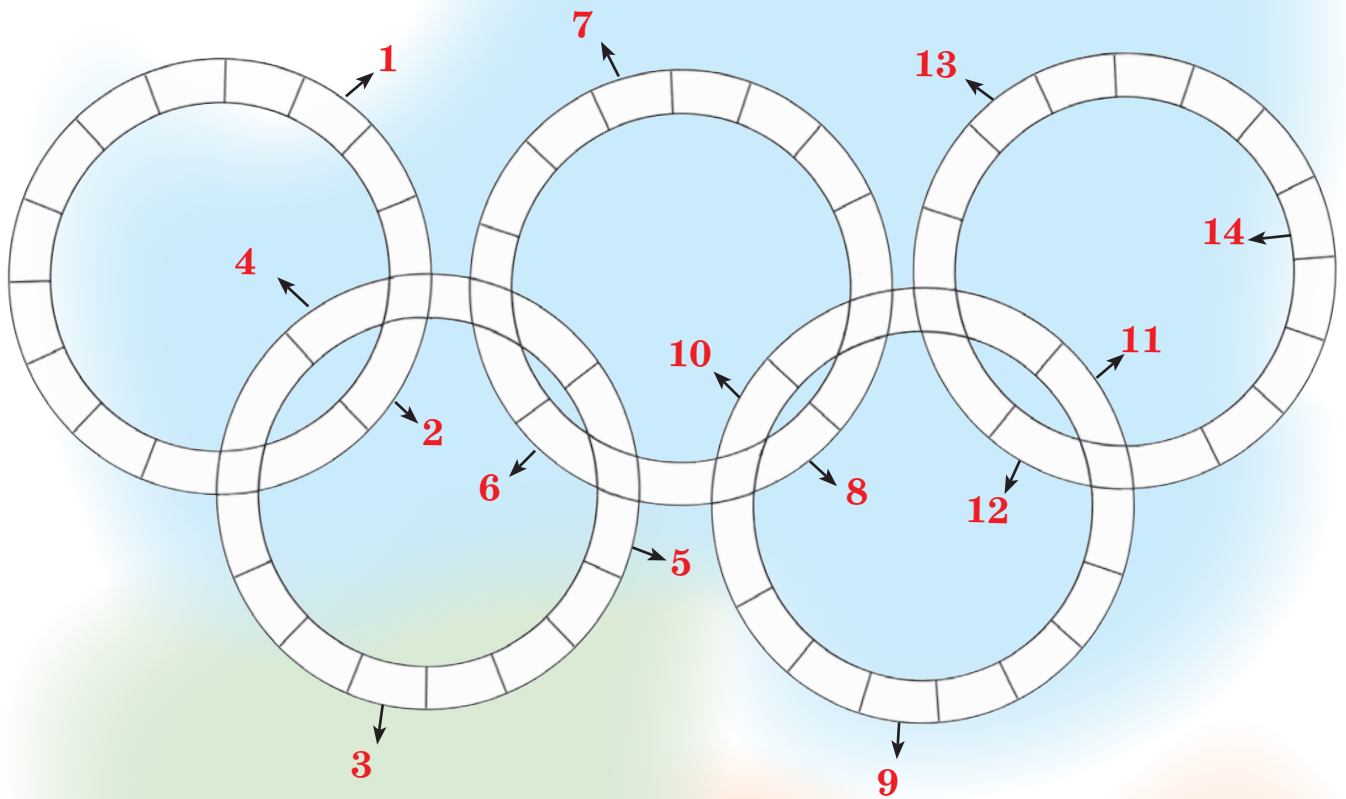
Джагварада, деш шакар,
Хайбышди хайнейк` акар.
Вергъен нафас хъидхъыр мее,
Идяхва чике са кар.

Гъихъарассе джад хъода,
ОдхъананкъаI серында.
МекIун къаджийнкъаI этIа,
Гъидхъырийнчис хъидеотIа.

Хылел аюдхыйн хъеъэчка,
Эчеер, джыхааIбы гекка.
Чика сана хивеехъа,
Йызбы, гегъийбы ыIххъаI.

Кроссворд

Олимпиада илгъечӀуйн сасса шагъарбы. Шагъарбы саӀьатни аӀкьрабын сент аххъы табалеъэ. Шагъарын ду ракъамылхъэ мее ойкӀан.

1. XVII кыӀлийн олимпиадайн оюнбы илгъечӀуна шагъар.
2. XXXI кыӀлийн олимпиадайн оюнбы илгъечӀуна шагъар.
3. IV, XIII, XIV, XXX, кыӀлийн олимпиадайн оюнбы илгъечӀуна шагъар.
4. XV кыӀдимийн олимпиадайн оюнбы илгъечӀуна шагъар.
5. XXIV кыӀлийн олимпиадайн оюнбы илгъечӀуна шагъар.
6. XVIII кыӀдимийн олимпиадайн оюнбы илгъечӀуна шагъар.
7. V, XI кыӀдимийн олимпиадайн оюнбы илгъечӀуна шагъар.
8. XXII кыӀдимийн олимпиадайн оюнбы илгъечӀуна шагъар.
9. XII, XVIII, кыӀлийн олимпиадайн оюнбы илгъечӀуна ва XXXII кыӀлийн олимпиадайн оюнбы илгъечӀесда шагъар.
10. VI, XI кыӀлийн олимпиадайн оюнбы илгъечӀуна шагъар.
11. XXII кыӀлийн олимпиадайн оюнбы илгъечӀуна шагъар.
12. Цетдийн олимпиада илгъечӀуна шагъар.
13. XXIX кыӀлийн олимпиадайн оюнбы илгъечӀуна ва XXIV кыӀдимийн олимпиадайн оюнбы илгъечӀесда шагъар.
14. XIX кыӀлийн олимпиадайн оюнбы илгъечӀуна шагъар.

РЕБУСЫ

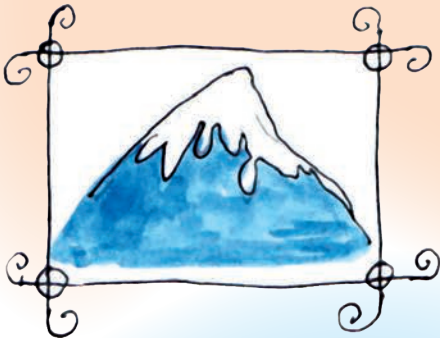
С

+

+

АВ

+

ГЪ

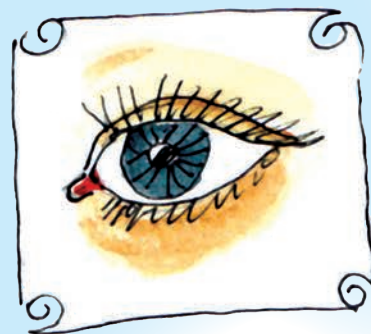

+

РГАНА

ВУК!

+

КА

+

1

Соколёнок

Лачын

4/2021

июль – август

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:

Министерство информации и печати
Республики Дагестан.

Регистрационный номер

серия ПИ №ТУ05-00413 от 22.04.2019 г. выдан
управлением Роскомнадзора по Республике
Дагестан.

Издается с января 1980 г.

Руководитель – главный редактор

М.М. Ахмедов

Редколлегия:

В. Гамзаев (редактор)
Ш. Бабаева
А. Дадашев
А. Исмаилов (зам. гл. редактора)
Х. Назирова
Аб. Омаров
К. Омаханов
К. Шамхалов

Художественный редактор З. Даганов

Технический редактор Т. Лузина

Художник номера М. Муталибов

Формат 60x84 $\frac{1}{8}$
Бумага офсетная.
Уч. изд. л. 2,9.
Уч. печ. лист 3,26.

Выход в свет 20.08.2021 г.
Тираж 258 экз.
Заказ №961.

Типография:

ООО «Издательство «Лотос».

Адрес типографии:

367018, РД, г. Махачкала, ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель:

Государственное бюджетное учреждение
Республики Дагестан «Редакция
республиканских литературных журналов
«Соколенок» и «Литературный Дагестан».

Адрес редакции и издателя:

367000, РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

Электронный адрес редакции:

litdag@mail.ru

Цахурский язык.

Индекс: на год - 78438,
на полугодие - ПМ996.

Цена свободная